

The Sustainable National Security Strategies in Border Areas by General Policies Approach

Hadi Sanaeepour¹ , *Mehdi Zivdar²

1. Assistant Professor, Department of Management, Faculty of Humanities, Azadshahr, Gonbad Kavous University, Gonbad Kavous, Iran

2. Assistant Professor, Department of Entrepreneurship, Faculty of Management and Economics, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran

Citation: Sanaeepour, H., & Zivdar, M. (2022). [The Sustainable National Security Strategies in Border Areas by General Policies Approach]. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 9 (4), 658-684. <https://doi.org/10.30507/JMSP.2021.270891.2193>

<https://doi.org/10.30507/JMSP.2021.270891.2193>

20.1001.1.23452544.1400.9.36.1.3

Funding: See Page 678

Received: 19/02/2021

Accepted: 23/06/2021

Available Online: 22/12/2021

Article Type: Research paper

Key words:

Sustainable security; sustainable entrepreneurship; entrepreneurship development; strategy; border areas.

ABSTRACT

One of the current concerns for governments is to ensure security in the border areas of the country. When these areas are more geographically and demographically varied, their security becomes more significant. One of the key socioeconomic factors which can increase sustainable development is entrepreneurship. This study aims to seek if entrepreneurship, as a basic strategy, can help policy makers to ensure sustainable security in border areas. To this aim, the studies, concepts, and related theories to ensure sustainable security, entrepreneurship and plans for its development were analyzed through a qualitative-narrative method. Employing an argumentative-interpretative approach, the functions of entrepreneurship as a development strategy for border areas were investigated. The findings indicate that an effective strategic entrepreneurship development can have a positive impact on increasing the security in the border areas. This brings along a win-win situation for the citizens of these areas and the government at the same time. Not only can entrepreneurship create economic, cultural, and social advantages, but it also can improve hope and dynamism, flourish creativity, and furnish the abilities of the citizens in the border areas. The results are in line with the macro-policies of the country, particularly the demographic, spatial planning, and passive defense policies.

JEL Classification: L26, Q01, L1, F52.

* Corresponding Author:

Mehdi Zivdar, PhD

Address: University of Sistan and Baluchestan, Zahedan

Tel: +98 (912) 2259965

E-mail: mehdezivdar@entp.usb.ac.ir

راهبردهای تأمین امنیت ملی پایدار در مناطق مرزی کشور با رویکرد سیاست‌های کلی

هادی ثنائی پور^۱، *مهدی زبودار^۲

۱. استادیار، گروه مدیریت، دانشکده علوم انسانی آزادشهر، دانشگاه گنبد کاووس، گنبد کاووس، ایران

۲. استادیار، گروه کارآفرینی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران

20.1001.1.23452544.1400.9.36.1.3

چیکید

تاریخ دریافت: ۱ اسفند ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: ۲ تیر ۱۴۰۰

تاریخ انتشار: ۱ دی ۱۴۰۰

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

کلیدواژه‌ها:

امنیت پایدار،
کارآفرینی پایدار،
توسعه کارآفرینی،
راهبرد، مناطق مرزی.

امروزه یکی از دغدغه‌های اصلی حکومت‌ها، مسئله تأمین امنیت مناطق مرزی است. هرچه این مناطق از حیث جغرافیایی و جمعیت‌شناختی، گسترده‌تر و متنوع‌تر باشند، تأمین امنیت آن‌ها حائز اهمیت بیشتری است. از جمله فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی که به توسعه پایدار در مناطق مرزی می‌انجامد، فعالیت‌های کارآفرینانه است. پژوهش حاضر در پی پاسخ‌گویی به این پرسش است که آیا کارآفرینی می‌تواند به‌عنوان راهبردی اساسی در تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی مورد توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان قرار گیرد؟ بدین منظور، با بهره‌گیری از یک طرح پژوهشی کیفی روایتی، پژوهش‌ها، مفاهیم و نظریه‌های مرتبط با تأمین امنیت پایدار، کارآفرینی و برنامه‌ریزی توسعه کارآفرینی بررسی شد و با رویکردی استدلالی و تفسیری، کارکردهای پدیده کارآفرینی، به‌عنوان راهبرد توسعه مناطق مرزی، تحلیل گردید. نتایج حاکی از آن است توسعه کارآفرینی راهبردی کارا و اثربخش در تأمین امنیت مناطق مرزی محسوب می‌شود؛ به‌گونه‌ای که هم برای ساکنان این مناطق و هم برای حکومت‌ها، رابطه برد - برد ایجاد می‌کند. کارآفرینی علاوه‌بر ایجاد مزیت‌های متعدد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، موجب افزایش امید و پویایی، شکوفایی استعدادها، توانایی‌ها و قابلیت‌های ساکنان مناطق مرزی می‌شود. نتایج در راستای سیاست‌های کلی نظام، از جمله سیاست‌های جمعیتی، آمایش سرزمینی و پدافند غیرعامل، است.

طبقه‌بندی JEL: L26, Q01, L1, F52

* نویسنده مسئول:

دکتر مهدی زبودار

نشانی: زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان

تلفن: ۲۲۵۹۹۶۵ (۹۱۲) ۹۸+

پست الکترونیک: mehdizivdar@entp.usb.ac.ir

۱. مقدمه

امروزه یکی از دغدغه‌های اصلی حکومت‌ها تأمین امنیت در مناطق مرزی است و هرچه این مناطق از حیث جغرافیایی، گسترده‌تر و از نظر جمعیت‌شناختی، متنوع‌تر باشد، اهمیت و چالش‌های بیشتری به‌همراه خواهد داشت. گستردگی و تنوع مرزها مسائلی همچون دوری از مرکز، انزوای جغرافیایی، ناپایداری سکونت و جابه‌جایی مداوم جمعیت، تبادل‌های غیرقانونی مرزی، تفاوت‌های فرهنگی، قومی و مذهبی با مناطق داخلی کشور و تهدیدهای خارجی را به‌همراه دارد که می‌تواند مسیر توسعه این مناطق را ناهموار کند. توسعه متعادل و هماهنگ مناطق مختلف، از جمله نقاط مرزی، از مهم‌ترین پیش‌نیازها برای پایداری اقتصادی و پیشرفت یکپارچه کشور به‌شمار می‌رود (Martic & Savic, 2001, p. 443).

معضلات متعدد مناطق مرزی بی‌تعدالی و توسعه‌نیافتگی را به‌همراه خواهد داشت که پیامد آن مهاجرت از مناطق غیربرخوردار به شهرهای بزرگ و یا ناهنجاری‌های اقتصادی، همچون قاچاق کالا است. این مهم در سیاست‌های کلی جمعیت در بند ۸ (توانمندسازی جمعیت در [...] کارآفرینی [...] در جهت ایجاد اشتغال مؤثر و مولد) و بند ۱۰ (حفظ و جذب جمعیت در روستاها و مناطق مرزی و کم‌تراکم [...] از طریق توسعه شبکه‌های زیربنایی، حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری و ایجاد فضای کسب‌وکار با درآمد کافی) مورد توجه بوده است.

از این رو شناخت نابرابری‌ها و بی‌تعدالی‌ها و پی بردن به تفاوت‌ها و سیاست‌گذاری برای کاهش این امر از وظایف اساسی متولیان توسعه به‌شمار می‌آید. در این شرایط، ایجاد امنیت در مناطق مرزی چالش همیشگی حکومت‌ها بوده و چاره‌اندیشی برای رفع این مسائل ضرورتی انکارناپذیر است (Sedra, 2016, p. 114). برای حفظ امنیت مناطق مرزی راهبردهای متعددی اندیشیده شده است.

برخی کشورها به راهبرد نظامی روی آورده و سعی کرده‌اند امنیت مرزها را از طریق تقویت نیروهای نظامی و کنترل‌های شدید امنیتی برقرار نمایند. این راهبرد تا حدی کارآمد است، اما نمی‌توان از آن دستیابی به نتایج بلندمدت را انتظار داشت. در دهه‌های اخیر، راهبردهای دیگری طراحی شده‌اند که به‌جای تقویت نیروهای نظامی، بر نیروهای اجتماعی و اقتصادی تکیه دارند. دیدگاه‌های نوین تأمین امنیت در مناطق مرزی بر راهبرد توسعه پایدار این مناطق تأکید می‌کنند که با گسترش سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق مرزی، می‌توان امنیت پایدار را در این مناطق تضمین کرد. در این چارچوب، راهبرد توسعه پایدار مناطق مرزی مطرح شده و مورد تأکید قرار گرفته است (کریمی و وفایی، ۱۳۹۲، ص. ۹۶).

در این رویکرد، به عوامل سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در کنار هم و در تعامل با

هم توجه می‌شود و مبتنی بر مشارکت مردمی، رعایت ملاحظات فرهنگی و مقتضیات بومی است. بر این اساس، پژوهش‌های متعددی با تمرکز بر توسعه پایدار مناطق مرزی مورد توجه بسیاری قرار گرفته است. این امر از این تصور ناشی می‌شود که مناطق جغرافیایی، نظیر مرزها، موجب ایجاد سازگاری و همسانی اقتصادی و هم‌گرایی بین کشورها می‌شوند (Niebuhr, 2005, p. 71)؛ همچنان که در بند ۱ سیاست‌های کلی پدافند غیرعامل نیز بر مجموعه اقدامات غیرمسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری و ارتقای پایداری ملی می‌شود، تأکید شده است.

لذا سیاست‌گذاران برای ایجاد امنیت پایدار در مناطق مرزی به دنبال راهکارهایی هستند که هم‌زمان جنبه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی را دربر داشته باشد. از جمله فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی که به توسعه پایدار در مناطق مرزی می‌انجامد، فعالیت‌های کارآفرینانه است. کارآفرینی راه‌حلی اثربخش برای پاسخ‌گویی به این چالش‌هاست (Shalaby, Al-Zahra- ni, Baig, Straquadine & Aldosari, 2011, p. 211) و به‌منزلهٔ مداخله‌گر راهبردی در برابر مسائل پیش‌روی توسعه پایدار، مورد توجه است (McElwee, 2005, p. 114).

با توجه به اهمیت کارآفرینی در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها، بر تسهیل شرایط انجام فعالیت‌های کارآفرینانه در اغلب سیاست‌های توسعه‌ای تأکید شده است (Acs, Szerb & Autio, 2016, p. 57). تجربهٔ موفق بسیاری از کشورها حاکی از این است که کارآفرینی ابزاری سازنده برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مناطق شمرده می‌شود (Murphy & Coombes, 2009, p. 330).

فرصت‌های کارآفرینانهٔ متعددی در مناطق مرزی وجود دارد که می‌توان با شناسایی و بهره‌برداری آن‌ها، محرومیت را کاهش داد و گزینه‌های شغلی مناسب‌تری را برای افراد فراهم کرد (Sempa, 2017, p. 25). از جملهٔ آن‌ها می‌توان به کشاورزی، دام‌پروری، صنعت، ترانزیت، انرژی‌های نو، صنایع دستی، خدمات فنی، معدنی و گردشگری اشاره کرد (رک. حسینی‌نیا و زراعتکن، ۱۳۹۷، صص. ۱۳۳-۱۳۶). علی‌رغم وجود فرصت‌های کارآفرینی، مناطق مرزی دچار مسئلهٔ توسعه‌نیافتگی هستند. میانگین نرخ بیکاری در مناطق مرزی بالاتر از میانگین بیکاری در کل کشور است (تجارت‌فرد، ۹ آذر ۱۳۹۲). همچنین درجهٔ توسعه‌یافتگی در مناطق مرزی ۵۷ درصد و در مناطق مرکزی ۱۶۹ درصد است و نابرابری‌های منطقه‌ای میان مناطق مرزی و مرکزی، ۱،۶ (نسبتاً زیاد) است؛ بنابراین مناطق مرکزی حدود ۳ برابر بیشتر از مناطق مرزی توسعه‌یافته‌ترند. در همین راستا، میزان نابرابری‌های درون منطقه‌ای مناطق مرزی ۱،۸ و مرکزی ۱،۴۳ است که این رقم نابرابری، ناهمگونی و واگرایی استان‌های کشور را نشان می‌دهد (پرنیان، زیاری، میرهای و مدیری، ۱۳۹۶، ص. ۱۷۴). در سیاست‌های کلی آمایش سرزمین نیز، لزوم تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه با توجه به ملاحظات

دفاعی و امنیتی و افزایش نقش و فعالیت مردم در فرایند توسعه (بند ۵ - ۲)، رعایت ملاحظات امنیتی و دفاعی با ارتقای فعالیت‌های توسعه‌ای ملی و استانی در مناطق مرزی و اعطای مشوق‌های اقتصادی و تقویت زیربناها (بند ۶ - ۲) مورد توجه بوده است.

با توجه به توضیحات، هدف از انجام این پژوهش تبیین مفهوم کارآفرینی در مناطق مرزی و اهمیت آن در قالب راهبردی اساسی برای توسعه اقتصادی - اجتماعی مناطق مرزی و تأمین امنیت پایدار در این مناطق است. در مطالعه حاضر، با روش پژوهش مرور نظام‌مند متون، پژوهش‌ها و نظریات مرتبط با امنیت پایدار، توسعه کارآفرینی و مفاهیم مرتبط بررسی شده و با رویکرد استدلالی و تفسیری، قابلیت‌ها و کارکردهای پدیده کارآفرینی، به‌عنوان راهبرد تأمین امنیت پایدار در مناطق مرزی، تبیین شده است.

۲. پیشینه تحقیق

از بررسی پیشینه پژوهشی به‌دست می‌آید که موضوع کارآفرینی در مناطق مرزی عمدتاً مغفول مانده و علی‌رغم اهمیت آن، در مطالعات اندکی به این حوزه توجه شده است.

طیبنیا (۱۳۹۶) نقش کارآفرینی در توسعه پایدار روستایی نواحی مرزی شهرستان مریوان را بررسی کرد. این پژوهش به روش توصیفی و مطالعه میدانی انجام شد. نتایج نشان می‌دهد ایجاد اشتغال در نواحی مرزی موجب افزایش درآمد مردم و توسعه پایدار روستایی در این ناحیه می‌شود.

موسوی، کهکی و اسماعیلی‌پور (۱۳۹۶) شاخص‌های امنیت پایدار در مناطق مرزی استان خراسان رضوی را اولویت‌بندی کردند. نتایج نشان می‌دهد مؤلفه‌های امنیت اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، سیاسی و نظامی به‌ترتیب بیشترین نقش را در شکل‌گیری امنیت پایدار مناطق مرزی دارا هستند.

حسینی‌نیا و زراعتکن (۱۳۹۷) با استفاده از تحقیق کیفی و تحلیل محتوا و با کمک مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، فرصت‌های کارآفرینی متعددی را در بخش‌های صنعت، کشاورزی و خدمات در مناطق مرزی سیستان و بلوچستان شناسایی و معرفی کردند.

پیری، آفتاب و مجنونی (۱۳۹۷) کارکرد نقش جامعه عشایری در برقراری امنیت پایدار مناطق مرزی ایران را به‌روش توصیفی تحلیلی و با استفاده از داده‌های اسنادی بررسی کردند. طبق یافته‌ها، عشایر رویکردی چندکارکردی دارند و فعالیت آن‌ها هم‌زمان کارکردهای مختلفی در حوزه‌های تولیدی و اقتصادی، فرهنگی و روابط با فراسوی مرزهای سرزمینی دارد. بنابراین فعالیت‌های مرزنشینان نقش مثبت و سازنده‌ای در برقراری امنیت مناطق مرزی دارد.

ریسی، سالارزهی و آهنگ (۱۳۹۸) در پژوهشی، با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری

چندمعیاره، به اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر رشد کارآفرینی در ناحیهٔ مرزی شهرستان سرباز استان سیستان و بلوچستان پرداختند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد به ترتیب عوامل اجتماعی - فرهنگی، زیرساختی، فردی و اقتصادی بر رشد کارآفرینی در این منطقه مؤثرند.

ثنائی‌پور و جعفری‌مقدم (۱۳۹۹) با استفاده از روش تحلیل محتوا، به ارزیابی سیاست‌های توسعهٔ کارآفرینی در برنامه‌های پنج‌سالهٔ توسعه کشور همت گماشتند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد علی‌رغم حضور اندک برنامه‌های توسعهٔ کارآفرینی در مقایسه با سایر برنامه‌ها در متون سیاست‌گذاری کشور، در سالیان اخیر توجه به کارآفرینی بیشتر شده و با رشد چشمگیری توسعهٔ فعالیت‌های کارآفرینانه در برنامه‌های توسعهٔ کشور قرار گرفته است.

کارشناسان، خیراندیش، محمدی‌خیاره و علیزاده (۱۳۹۹) به تاثیر محیط کسب‌وکار بر توسعهٔ کارآفرینی و رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه پرداختند. در این پژوهش، بر ضرورت برنامه‌ریزی راهبردی توسعه‌گرا به‌منظور بهبود شاخص‌های محیط نهادی و قانونی در جهت تسهیل فضای کسب‌وکار توجه شد. همچنین سیاست‌هایی نظیر اصلاح و تغییر برنامه‌های آموزش عمومی و حرفه‌ای و تخصصی با رویکرد تربیت کارآفرینان خلاق و توانمند پیشنهاد شد.

وانگ، الینگر و وو^۱ (۲۰۱۳) نیز با هدف طراحی چارچوبی برای اجرای برنامه‌های توسعهٔ کارآفرینی، با روش مطالعهٔ موردی، عوامل مؤثر بر اجرای سیاست‌های کارآفرینی را ارزیابی کردند. یافته‌های پژوهش ایشان نقش و اثر محیط کلان اقتصادی - اجتماعی، عوامل نهادی، روابط و هماهنگی‌های درون‌سازمانی و گروه‌های ذی‌نفع در اجرای برنامه‌های توسعهٔ کارآفرینی را آشکار کرد.

آدییا، ردمیگر، ونست و اهبوا^۲ (۲۰۱۷) با استفاده از روش پژوهش کیفی و مصاحبه با خبرگان، به گردآوری و تحلیل اطلاعات کارآفرینان پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش بیانگر این است که آموزش مهارت‌های مدیریتی، ارتباطی، مالی و سایر مهارت‌ها بر توسعهٔ کسب‌وکارها در هر حوزه‌ای از فعالیت مؤثر است.

فیگوروا - آنیجوز و جانسون^۳ (۲۰۱۶) پیامدهای اقتصادی تسهیلات مالی و معافیت‌های مالیاتی را به‌عنوان یکی از برنامه‌های توسعهٔ کارآفرینی در ایالت کانزاس آمریکا بررسی کردند. براساس نتایج این پژوهش، کارکردهای این برنامه در اقتصاد محلی و فعالیت کارآفرینانهٔ منطقهٔ مورد نظر، قطعی و مشخص نبوده و به پژوهش‌های بیشتری نیاز دارد.

پیچ، هاتول، جونز، فیال، لادکین و همینگوی^۴ (۲۰۱۷) برنامه‌های توسعهٔ کارآفرینی را با

1. Wang, Ellinger & Wu
2. Adiyia, Rademaeker, Vanneste & Ahebwa
3. Figueroa-Armijos & Johnson
4. Page, Hartwell, Johns, Fyall, Ladkin & Hemingway

تأکید بر نقش دولت و سایر نهادهای عمومی بررسی کردند. این پژوهش که با رویکرد آمیخته اکتشافی و به‌روش مطالعه موردی انجام شد، نشان داد که عوامل بخش عمومی بر توسعه فرصت‌های کارآفرینی مؤثرند. بنابراین سیاست‌های بخش دولتی و عملکرد نهادهای عمومی تأثیر مستقیمی بر توسعه کارآفرینی دارد.

سولارته و سولارته^۵ (2020) پژوهشی با عنوان کارآفرینی در مناطق مشترک مرزی کلمبیا و اکوادور انجام دادند. این منطقه همواره شاهد جنگ بوده و در این مقاله، پیشنهادهایی برای ایجاد امنیت و ارتقای سطح زندگی غیرنظامیان ارائه شده است. این پژوهش به‌روش آمیخته انجام شد و نتایج آن نشان داد کارآفرینی می‌تواند تسهیل‌کننده روند صلح، توسعه‌دهنده وضعیت اقتصادی و ارتقا‌دهنده کیفیت زندگی در مناطق مرزی باشد.

فرناندز و ناتاریون^۶ (2020) کارآفرینی در مناطق مرزی بین کشورهای اسپانیا و پرتغال را بررسی کردند. در این پژوهش، داده‌های آماری با هدف ارزیابی انعطاف‌پذیری و نحوه عملکرد کسب‌وکارها در نقاط مرزی تحلیل شد. نتایج گویای آن است که کارآفرینی را می‌توان راهبرد اصلی برای رشد هوشمند، پایدار و فراگیر لحاظ کرد که پویایی‌های کارآفرینانه همکاری میان مرزی را تقویت می‌کند.

بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه مطالعه حاضر حاکی از پیشینه پژوهشی محدود در این زمینه است؛ هرچند در سالیان اخیر، توجه محققان به کارآفرینی در مناطق مرزی جلب شده است. نکته قابل توجه در این پژوهش‌ها، نگرش محققان و برداشت آن‌ها از موضوع کارآفرینی است.

در این تحقیقات، کارآفرینی با اشتغال‌زایی در مناطق مرزی یکسان در نظر گرفته شده؛ در حالی که کارآفرینی معنای وسیع‌تری از اشتغال‌زایی داشته و یکی از نتایج سیاست‌های توسعه کارآفرینی، اشتغال‌زایی است. بدیهی است راهکارها و پیشنهادها ارائه‌شده در پژوهش‌های پیشین، از قبیل تقویت بازارچه‌های مرزی و اشتغال‌زایی به‌واسطه آن‌ها، نیز عمدتاً معطوف به اشتغال‌زایی است؛ در حالی که علاوه بر این موارد، می‌توان به ایجاد، کشف و بهره‌برداری از فرصت‌های آشکار و پنهان کارآفرینی در مناطق مرزی توجه کرد. همچنین در پژوهش‌های قبلی به کارکردهای اجتماعی و فرهنگی توسعه کارآفرینی در مناطق مرزی توجهی نشده؛ این در حالی است که مهم‌ترین کارکرد توسعه کارآفرینی در مناطق مرزی، توسعه اقتصادی - اجتماعی و درنهایت ایجاد امنیت پایدار در این مناطق است.

نوآوری این پژوهش را می‌توان توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌های کارآفرینی برای ایجاد پویایی ساکنان مناطق مرزی، توسعه پایدار و ایجاد امنیت پایدار در این مناطق دانست که درمقابل راهکار تأمین امنیت از طریق روش‌های نظامی، راهکارها و رویکردهای غیرنظامی

5. Solarte & Solarte

6. Fernandes & Natarion

را برای تأمین امنیت پایدار مرزها پیشنهاد می‌کند. نتایج این پژوهش دیدگاهی را به کارشناسان، برنامه‌ریزان و محققان عرضه می‌کند که توسعه کارآفرینی در مناطق مرزی می‌تواند به اولویت برنامه‌های تأمین امنیت پایدار این مناطق تبدیل شود.

۳. چارچوب نظری

۳-۱. کارآفرینی و برنامه‌ریزی توسعه کارآفرینی

تعاریف مختلفی از کارآفرینی بیان شده که نشان‌دهنده توجه برنامه‌ریزان به جنبه‌های مختلف کارآفرینی و اهمیت آن است. اتحادیه اروپا کارآفرینی را توانایی افراد در خلق ایده و تبدیل آن‌ها به عمل می‌داند که شامل خلاقیت، نوآوری و پذیرش ریسک است (Redford, 2012, p. 12). همچنین کارآفرینی را هرگونه کوششی در ایجاد کسب‌وکار جدید یا مخاطرات جدید تعریف کرده‌اند (Reynolds, Bosma & Autio, 2005, p. 206). کارآفرینی کشف، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌هاست. مفهوم فرصت مهم‌ترین جزء از فرایند کارآفرینی است و به‌نظر پژوهشگران، کارآفرینی چیزی نیست جز تشخیص، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌هایی که کارآفرینان به‌دلیل ویژگی‌های خاص خود توانایی دیدن آن‌ها را می‌یابند (Shane & Venketaraman, 2000, p. 139).

کارآفرینان با محیط در ارتباط بوده و دولت نقش مهمی در ایجاد ساختار اقتصادی، سیاسی، قانونی، مالی و اجتماعی آن‌ها بازی می‌کند. بنابراین کارآفرینی نظامی اقتصادی است که شامل کارآفرینان، ترتیبات نهادی و قانونی و دولت‌هاست. کارآفرین نیز فردی است که با ایجاد یا توسعه فعالیت اقتصادی (یا اجتماعی) به‌وسیله شناسایی، ارزیابی و بهره‌برداری از محصولات، خدمات و بازارهای جدید، در تکاپوی ارزش‌آفرینی است (Bosma, Jones, Autio & Levie, 2008, p. 11).

با توجه به اهمیت کارآفرینی در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها، تسهیل شرایط برای انجام فعالیت‌های کارآفرینانه در بسیاری از برنامه‌های توسعه مورد تأکید قرار گرفته است. همچنین سیاست‌هایی که از کارآفرینی حمایت می‌کنند، در طول زمان پیچیده شده‌اند؛ زیرا دولت‌ها از تسهیل شرایط برای ایجاد بنگاه‌های جدید به‌سمت حمایت از کسب‌وکارهای کارآفرینانه حرکت می‌کنند (Acs et al., 2016, p. 57). دولت‌ها با تدوین برنامه‌هایی برای گسترش روحیه و رفتار کارآفرینانه، نقش مؤثری در توسعه کارآفرینی ایفا می‌کنند (Lund-Ström et al., 2017, p. 942). برنامه‌ریزی توسعه کارآفرینی فرصت‌های جدیدی را به‌وجود می‌آورد و دیگران را برای پشتیبانی از نوآوری‌های پیشنهادشده خود بسیج می‌کند (Mintrom & Luetjens, 2017, p. 4). برنامه‌ریزی توسعه کارآفرینی برای تشویق و تهییج فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی بهره‌ور برای افرادی است که کسب‌وکار مستقلی دارند (Henrekson & Stenkula, 2010, p. 596) و با هنجارهای اجتماعی، ترجیحات کارآفرینی، ترتیبات نهادی و تغییر گفتمان عمومی سروکار دارد (Henry, Orser, Coleman & Foss, 2017, p. 6). اگر برنامه‌های

توسعه کارآفرینی به‌طور مناسب طراحی گردند، باعث تسهیل فعالیت‌های کارآفرینانه مؤثر می‌شوند (Acs & Szerb, 2007, p. 118). در مجموع می‌توان گفت برنامه‌ریزی برای توسعه کارآفرینی به‌دنبال ارتقای کیفیت و رشد فعالیت‌های کارآفرینانه است و هدفش ایجاد فضا و فرهنگ کارآفرینانه و ترویج کارآفرینی در جامعه است که با تشویق افراد به شروع کسب‌وکار، ایجاد فرصت یادگیری و توسعه مهارت‌ها و توانمندسازی آن‌ها همراه است (ثنائی‌پور، ۱۳۹۸، ص. ۳۳). همچنین برنامه‌ریزی توسعه کارآفرینی در این پژوهش معطوف به توسعه کارآفرینی و ایجاد و راه‌اندازی کسب‌وکار پایدار در مناطق مرزی است.

۲-۳. مرز و ویژگی‌های مناطق مرزی

مرز به دو مفهوم عینی، مانند مرزهای رسمی کشورها، و ذهنی به‌کار می‌رود (Jones & Wild, 1994, p. 261). منطقه مرزی نیز ناحیه‌ای است که در آنجا قلمروهای تحت حکومت دو یا چند کشور به هم می‌رسند و یا تداخل می‌یابند (Sanacepour, Zahiri & Rastegar, 2021, p. 338). مرزها جزء جدایی‌ناپذیر و حساس هر کشور به‌شمار می‌روند؛ به‌گونه‌ای که امنیت در مناطق مرزی پیش‌زمینه امنیت ملی است (قالیباف، یاری‌شگفتی و رمضان‌زاده لسبویی، ۱۳۸۸، ص. ۲۶). در واقع مرزها قلمروی حاکمیتی هر کشوری را نشان می‌دهند (Glassner, 1993, p. 72). مناطق مرزی، به‌دلیل مجاورت با کشورهای خارجی و شرایط جغرافیایی و سیاسی حاکم بر آن‌ها، ویژگی‌های خاص خود را دارد که جزء لاینفک آن‌ها به‌شمار می‌رود و اثر مستقیمی بر روند توسعه این مناطق دارد. این ویژگی‌ها عبارت‌اند از: دوری از مرکز، انزوای جغرافیایی، ناپایداری سکونت و جابه‌جایی مداوم جمعیت، تبادل‌های غیرقانونی، تفاوت‌های فرهنگی، قومی و مذهبی با مناطق داخل کشور، ضدیت سیستمی و تهدیدات خارجی. چنانچه این ویژگی‌ها مورد توجه قرار نگیرد، تأثیراتی منفی بر روند توسعه و امنیت مناطق می‌گذارد و به‌عنوان تهدیدی در برابر توسعه عمل خواهد کرد. بدیهی است که در صورت توجه و به‌کارگیری در فرایند برنامه‌ریزی توسعه مناطق مرزی، اثرات مثبتی از خود به‌جا می‌گذارند و از تهدید به فرصت تبدیل می‌شوند (عندلیب و مطوف، ۱۳۸۸، ص. ۷۳).

۳-۳. امنیت پایدار و مؤلفه‌های آن

امنیت پایدار ناظر بر درک جامعی است که برپایه آن، به همه عوامل مؤثر سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی در کنار یکدیگر و در تعامل با هم توجه می‌شود. امنیت پایدار مبتنی بر رعایت مشارکت مردمی، ملاحظات فرهنگی و مقتضیات بومی است؛ به‌گونه‌ای که فرهنگ‌محور، مردم‌پایه و درون‌زاست. مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده امنیت پایدار داشتن جامعه‌ای امن، باثبات، توسعه‌یافته و الهام‌بخش است که از اهداف سند چشم‌انداز کشور به‌شمار می‌رود (موسوی و دیگران، ۱۳۹۶، ص. ۶۴).

امنیت پایدار توانمندی جوامع را برای پیشگیری از تهدیدات فراسوی دولت ملی و دفاع در برابر آن ارتقا می‌دهد، از ناامنی عمیق انسانی در سراسر جهان می‌کاهد و تهدیدات بلندمدتی را که متوجه امنیت جهانی نیست، مدیریت می‌کند (پورسعید، ۱۳۹۲، ص. ۲۸). امنیت پایدار از ۴ مؤلفه تشکیل شده است:

الف. امنیت اجتماعی - فرهنگی: امنیت اجتماعی به معنای تمهید فضا و ابزارهای لازم برای ابراز وجود و طرح نظر گروه‌های مختلف جامعه از قبیل زنان، جوانان، اقوام و اقلیت‌هاست. امنیت اجتماعی هنگامی مؤثر است که به‌عنوان یک امر گریزناپذیر یا ارزش پذیرفته شود. امنیت اجتماعی به معنای حفظ جان، مال، آبرو و موقعیت اجتماعی افراد است تا مورد تهدید سایر افراد، گروه‌ها، حکومت و قانون قرار نگیرد (پورمحمد، ۱۳۹۰، صص. ۱۱۶-۱۱۷).

ب. امنیت دفاعی - نظامی: امنیت نظامی به معنای آن است که کشور از خطر تهدیدهای نظامی در امان باشد. جوامع در شرایطی می‌توانند امنیت نظامی داشته باشند که علاوه بر قابلیت‌های اقتصادی، علمی، تکنولوژیک، انسانی، استراتژیک و رهبری قوی، نیروهای مسلح آن‌ها از توان رزمی نسبی برتر برای پاسخ‌گویی به تهدیدهای بالقوه و بالفعل نظامی موجود علیه کشور برخوردار باشند. پیروی از دکترین نظامی صحیح و اتخاذ سیاست دفاعی مؤثر در ابعاد ساختاری، تسلیحاتی، پرسنلی، بودجه‌ای، دفاع غیرنظامی، رابطه تبعی قدرت نظامی با قدرت سیاسی و تدوین استراتژی بهینه نظامی، امنیت نظامی نسبی را برای جامعه پدید می‌آورند (موسوی و دیگران، ۱۳۹۶، ص. ۶۵).

ج. امنیت اقتصادی: امنیت اقتصادی چارچوب نهادینه‌ای از شرایط سیاسی، اجتماعی و حقوقی است که اعتماد پس‌اندازکنندگان و سرمایه‌داران را جلب می‌کند و امنیت حقوقی معاملات را افزایش می‌دهد (سلمانی‌بی‌شک، شاهپوردی و باستان، ۱۳۹۳، ص. ۷۵). امنیت اقتصادی، ایجاد نظم در اجزا و بخش‌های مختلف اقتصادی جامعه است که افراد را از احساس خطر نسبت به کمبود لوازم و امکانات اساسی مورد نیاز خود مصون دارد و با شاخص‌های سرمایه‌گذاری، توزیع عادلانه ثروت، استفاده همسان از امکانات، مبارزه با مفاسد اقتصادی و اداری، اختلاس، ارتشا، کاهش عوارض دولتی، تعرفه‌های معقول و ثبات بازار مشخص می‌شود (صالحی‌امیری و افشاری‌نادری، ۱۳۹۰، ص. ۵۴).

د. امنیت سیاسی: امنیت سیاسی به مفهوم عدم تهدید علیه آزادی‌های افراد، احزاب، ساختارهای سیاسی، فعالان سیاسی و مسئولان حکومتی، و روند مطلوب و اثربخش اداره امور داخلی و خارجی کشور است؛ به نحوی که اداره امور مملکت تنها براساس منافع ملی و با استفاده از روش‌های قانونی و توسط حکومتی پاسخ‌گو در عرصه‌های داخلی و خارجی صورت گیرد. امنیت سیاسی در هر کشوری با روند فزاینده توسعه سیاسی و رفع بحران‌های پنج‌گانه هویت، مشارکت، مشروعیت، توزیع و نفوذ، رابطه مستقیم دارد (موسوی و دیگران، ص. ۶۷).

۴. روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع تحقیقات بنیادی است که هدف از انجام آن، تبیین نقش کارآفرینی در تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی است. تحقیقات بنیادی به دو دسته تحقیقات تجربی و نظری تقسیم می‌شوند. در تحقیقات نظری، داده‌ها و همین‌طور اطلاعات با استفاده از روش‌ها و طرح‌های پژوهشی کیفی، نظیر پژوهش روایتی، تحلیل اسنادی، تحلیل محتوا و مرور متون، گردآوری و سپس با روش‌های کدگذاری کیفی، داده‌های گردآوری‌شده کدگذاری و تحلیل می‌شود و به روش‌های استدلالی و تفسیری، به تحلیل یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌های کیفی و و نتیجه‌گیری از آن‌ها اهتمام می‌شود. از این نظر، پژوهش حاضر از نوع تحقیقات بنیادی نظری است. برای انجام پژوهش در تحقیقات کیفی از روش‌هایی همچون گردآوری داده از مأخذهای چندگانه داده‌ها، مصاحبه، مشاهده، تحلیل اسناد و... استفاده می‌شود (کرسول، ۱۳۹۱، ص. ۲۲).

در این پژوهش، روش تحلیل اسناد با استفاده از طرح پژوهشی روایتی^۷ به کار رفت. برپایه رهنمودهای فین^۸ (2002) درباره طرح‌های پژوهش کیفی، در این تحقیق از نظر عناصر فلسفی هستی‌شناسی^۹، معرفت‌شناسی^{۱۰} و روش‌شناسی^{۱۱} از پارادایم پژوهشی ساخت‌گرایی^{۱۲} واقعیت استفاده شد. در این پارادایم، واقعیت پدیده‌های اجتماعی است که در لایه‌های زبان و گفتمان نهفته است. به این ترتیب، جنس یا ماهیت دانش، ذهنی است (برخلاف پژوهش‌های کیفی که با محوریت دانش کمی صورت می‌پذیرد) و به‌صورت جدی در ارزش‌های اجتماعی برخاسته از شرایط خاص بافتی یا زمینه‌ای در لایه‌های چندگانه و درهم‌تنیده گفتمان نهفته است.

با توجه به آنچه بیان شد، در این پژوهش با بهره‌گیری از یک طرح پژوهشی روایتی، پژوهشگر داده‌های پژوهشی خویش را از میان منابع و اسناد جمع‌آوری می‌کند (Ahmed, 2010, p. 8) و با استفاده نظام‌مند از داده‌های اسنادی، به کشف، استخراج، طبقه‌بندی و ارزیابی مطالب مرتبط با پژوهش خود اقدام می‌نماید (Bailey, 1994, p. 73). اسناد در واقع متن حاوی داده‌ها یا اطلاعاتی درباره یک موضوع یا پدیده هستند (صادقی‌فسایی و عرفان‌منش، ۱۳۹۴، ص. ۶۹). در این پژوهش، از اسنادی که به‌صورت چاپی و الکترونیک در حوزه‌های مرتبط با این پژوهش منتشر شده‌اند، استفاده شده است. همچنین شایان ذکر است که با استناد به اصول کرسول (2013) پیرامون پژوهشی کیفی با بهره‌گیری از طرح پژوهشی روایتی، مراحل انجام پژوهش حاضر را می‌توان به شرح ذیل خلاصه کرد:

۱. بیان مسئله؛

۲. بررسی پیشینه تحقیق؛

7. narrative reasearch design
8. Fien
9. ontology
10. epistemology
11. methodology
12. constructivism

۳. بیان هدف تحقیق؛

۴. گردآوری داده‌های کیفی؛

۵. تحلیل و تفسیر داده‌های کیفی؛

۶. تهیه گزارش پژوهش و ارزیابی آن.^{۱۳}

برای توضیح بیشتر، هم‌راستا با رویه‌های مرسوم و تخصصی در پژوهش‌های کیفی، در مراحل چهارم تا ششم از روش تطابق همگونی (سه‌سویه‌سازی^{۱۴}) استفاده شد. روش کار بدین صورت بود که ابتدا منابع نوشتاری و منتشرشده مرتبط با موضوع تحقیق گردآوری شد و سپس تحلیل‌هایی با توجه به هدف تحقیق صورت گرفت. درنهایت راهبردهایی برای درنظر گرفتن کارآفرینی به‌عنوان راهبرد تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی ارائه شد. بدین منظور، تمام پژوهش‌های منتشرشده در منابع معتبر علمی، پایگاه اینترنتی، مجلات علمی - پژوهشی، سایت‌های منتشرکننده مقالات، پورتال نشریات پژوهشی، سایت‌های دانشگاهی و سایر مراکز نمایه‌کننده پژوهش‌ها به‌طور کامل بررسی شد و مقالات مرتبط با امنیت پایدار، توسعه کارآفرینی، کارآفرینی در نواحی مرزی، کارآفرینی و امنیت، اقتصاد مرز و نواحی کمتر توسعه‌یافته و مواردی از این قبیل گردآوری شد. نمونه‌گیری نیز به‌روش هدفمند انجام شد و درنهایت داده‌های پژوهش در فرایندی اکتشافی، تحلیل و تفسیر و سرانجام یافته‌ها بیان شد.

لازم است ذکر شود که جهت ارتقای پایایی از راهکارهایی نظیر استفاده از نرم‌افزار و سازمان‌دهی فرایندهای ساخت‌یافته برای گردآوری، ثبت و تفسیر داده‌ها، و تحلیل موازی داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها و توافق میان تحلیلگران^{۱۵} (وجود تفاوت‌های ناچیز و غیرمعنادار میان تحلیل‌های موازی کدگذاران) استفاده شد.

روش‌های چندگانه‌ای به‌گونه پیوسته و پویا (در جریان فرایند پژوهش) به‌منظور ارزیابی اعتبار یا کیفیت و دقت‌مندی علمی در پژوهش‌های کیفی لازم است (زیودار، ایمانی‌پور، طالبی و حسینی، ۱۳۹۵). بر همین اساس، در این پژوهش نیز روش‌های مزبور، طی فرایندی فعال و در جریان پژوهش، مورد نظر قرار گرفت و تا حصول استانداردهای ارزیابی پس از انجام پژوهش، ادامه یافت. تطابق همگونی یا سه‌سویه‌سازی (مقایسه نظریه با ادبیات معتبر و مقایسه ناظران برونی با معیارهای موجود در آثار معتبر)، انسجام روش‌شناسی، تناسب و ارتباط نظری منابع گردآوری اطلاعات و داده‌ها و همین‌طور گردآوری

۱۳. هریک از این شش مرحله مشتمل بر توضیحات مفصلی است که با توجه به فرمت مصوب مجله از حیث حداکثر حجم مقالات، پوشش کامل این متون تفصیلی مرتبط ناممکن است. این متون در صورت نیاز و بنا به درخواست، قابل ارائه است.

14. triangulation

15. interceder agreement

و تحلیل هم‌زمان داده‌ها، از جمله این روش‌ها بودند. به‌علاوه قابلیت اعتماد^{۱۶} پژوهش که گوبا و لینکلن^{۱۷} (1989) از آن به‌عنوان معیاری جهت ارزیابی دقت علمی در پژوهش‌های کیفی نام می‌برند، با استفاده از عناصر قابلیت اعتبار^{۱۸}، قابلیت انتقال^{۱۹}، قابلیت اتکا^{۲۰} و قابلیت تأیید^{۲۱} ارزیابی شد.

۵. یافته‌های تحقیق

در این بخش، پس از اعتباربخشی^{۲۲} و تطابق همگونی به‌گونه‌ای که در بخش روش‌شناسی ذکر شد، یافته‌های حاصل از اتخاذ طرح پژوهشی روایتی آمده است. همچنین در راستای مقایسه یافته‌های مذکور به‌لحاظ هم‌گرایی و واگرایی یا به‌عبارتی پیوستگی از یک سو و نوآوری علمی از سوی دیگر نسبت به بدنه و محتوای دانشی مرتبط، ارجاعات لازم به اقتضای یافته‌ها ارائه شده است.

مطابق یافته‌های پژوهش، از دیدگاه نظری و مفهومی، رابطه مستقیمی میان مفاهیم کارآفرینی، توسعه پایدار و امنیت پایدار در مناطق مرزی برقرار است؛ به‌گونه‌ای که در شکل ۱ مشخص است، از راست به چپ، توسعه کارآفرینی در مناطق مرزی به توسعه پایدار در این مناطق منجر می‌شود. بر این اساس، در صورت توسعه پایدار اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست‌محیطی مناطق مرزی، می‌توان به ایجاد و برقراری امنیت پایدار در این مناطق دست یافت.

شکل ۱. الگوی نظری ارتباط بین مفاهیم اصلی تحقیق (منبع: یافته‌های پژوهش)

16. trustworthiness
17. Guba & Lincoln
18. credibility
19. transferability
20. dependability
21. conformability
22. contribution

۱-۵. تحلیل رابطه کارآفرینی و توسعه پایدار در مناطق مرزی

آنچه در بررسی نظام‌های برنامه‌ریزی توسعه اهمیت دارد، توازن و تعادل است. توسعه تعادل و متوازن مناطق مختلف، از جمله نقاط مرزی، پیش‌نیاز بسیار مهمی برای حصول پایداری اقتصادی و پیشرفت یکپارچه کشور است و اولین پیامدهای گریزناپذیر عدم تعادل منطقه‌ای، مهاجرت‌های غیرطبیعی با نرخ‌های بالا از شهرهای غیربرخوردار و مناطق مرزی محروم به شهرهای بزرگ است (Martic & Savic, 2001, p. 443). توسعه پایدار مفهومی کل‌گرا، یکپارچه و نظام‌مند و متشکل از ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است و بر تغییر در بهره‌برداری از منابع، هدایت سرمایه‌گذاری‌ها، جهت‌گیری توسعه فناورانه و تغییر محیط نهادی هماهنگ با یکدیگر تأکید می‌کند، به نحوی که پتانسیل فعلی و آتی رفع نیازهای بشر را ارتقا بخشد. واگوی مفهوم، هدف و اصول توسعه پایدار بیانگر نگاه مثبت به سودآوری، رقابت، ارتقای نوآوری و تغییرات فناورانه به‌عنوان کلید ارتباط انسان و طبیعت و تلفیق اقتصاد و محیط‌زیست است (Rezaei-Moghaddam, Karami & Gibson, 2005, p. 26).

در ادبیات کارآفرینی، فرصت‌های موجود در جامعه عامل رشد فعالیت‌های کارآفرینانه است. از منظر رویکرد پایداری، فرصت‌های کارآفرینی شامل ایجاد کسب‌وکارهای پایدار یا پایدار کردن کسب‌وکارهای موجود، توسعه محصولات جدید، پذیرش یا ایجاد فناوری‌های پایدار، روش‌های نوین بازاریابی و شکل‌دهی مجدد مدل‌های کسب‌وکار و رسیدن به سودآوری است.

رویکرد پایدار به‌طور هم‌زمان رفتارهای اقتصادی مخرب محیط‌زیست را کاهش می‌دهد و موجب تحقق اهداف اجتماعی می‌شود و زمینه ظهور مدلی از کارآفرینی به نام «کارآفرینی پایدار» را فراهم می‌کند. از ترکیب مفاهیم کارآفرینی و توسعه پایدار، مفهوم کارآفرینی پایدار خلق می‌شود. کارآفرینی پایدار فرایند شناسایی، خلق، ارزیابی و استفاده از فرصت‌ها، راه‌اندازی کسب‌وکارهای نوآورانه پایدار و یا پایداری‌سازی کسب‌وکارهای موجود با توسعه این نوآوری‌هاست. کارآفرینی پایدار از ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تشکیل شده است (Kelley, Bosma & Amorós, 2010, p. 63).

هدف کارآفرینی پایدار ایجاد کالاها و خدمات در راستای اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی توسعه پایدار است. کارآفرینی پایدار فراتر از موفقیت در بازار عمل کرده، بر ایجاد تغییرات اجتماعی، نهادها، قوانین و وضعیت بازار تأکید می‌کند و هم‌زمان ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را می‌آفریند (Koe, Omar & Rizal, 2012, p. 220; Kibler, 2012, p. 42). مؤلفه ضروری برای رخداد کارآفرینی پایدار، وجود فرد کارآفرین پایدار است که پیونددهنده سرمایه مالی، نیروی انسانی، ایده‌ها و... برای ایجاد شبکه ارزش‌آفرینی پایدار است (Spence, Gherib & Biwolé, 2011, p. 340).

فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

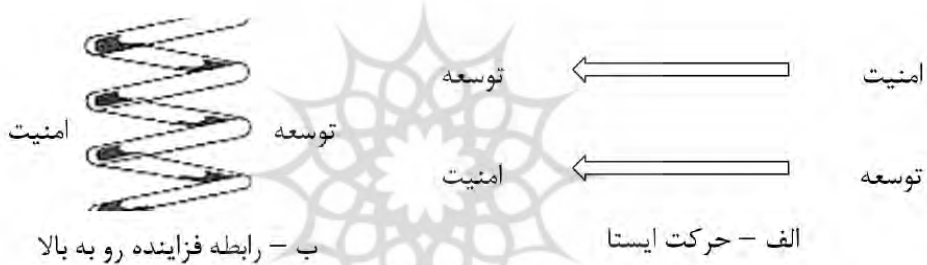
شکل ۲. ویژگی‌های کارآفرینی پایدار (Source: Schaltegger & Wagner, 2011, p. 224)

در فرایند کارآفرینی پایدار، توجه هم‌زمان به ابعاد ذکرشده برای کارآفرینی ضروری است. در این رویکرد، وجود فرصت‌های اقتصادی برای فعالیت‌های کارآفرینی، مجوزی بر تخریب محیط‌زیست یا آسیب به بافت فرهنگی و ساختار اجتماعی جوامع مرز نشین نیست. هرچند توجه به مسائل اقتصادی و غفلت از جنبه‌های اجتماعی و زیست‌محیطی برای کسب‌وکارهای مناطق مرزی در کوتاه‌مدت سودآور است، در بلندمدت، باعث از بین رفتن منابع، فقر، ناپایداری جمعیت، مهاجرت و ناامنی خواهد شد. بنابراین توجه به رویکرد پایداری و تعادل و توازن ابعاد مذکور در فعالیت‌های کارآفرینانه، بهره‌برداری از فرصت‌ها و ایجاد کسب‌وکارهای جدید در مناطق مرزی ضروری است.

۲-۵. تحلیل رابطه امنیت پایدار و توسعه پایدار در مناطق مرزی

توسعه و امنیت پایه‌های اصلی مناطق مرزی به حساب می‌آیند. توسعه نیافتگی و بی‌تعادلی بین مناطق مرزی و مرکزی، اثرات منفی بر روند توسعه مناطق مرزی برجای می‌گذارد؛ چراکه از یک سو حرکت توسعه در مناطق مرزی را با مشکل مواجه می‌کند و از سوی دیگر به دلیل موقعیت مناطق مرزی و توسعه نیافتگی، ناامنی را گسترش می‌دهد. بنابراین اثر متقابل توسعه و امنیت به صورت زنجیره‌ای، به یکدیگر مرتبطانند و مجموعه‌ای از کنش‌ها و واکنش‌هایی را ایجاد می‌کنند که جوهره توسعه پایدار مناطق مرزی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. مطالعاتی که در این زمینه در چند منطقه مرزی در جهان انجام شده، نشان می‌دهد توسعه نیافتگی و پیامدهای آن در مناطق مرزی، عمده‌ترین مسئله ایجاد ناامنی است. به عبارت دیگر، شرایط فقر و تنگ‌دستی در این مناطق محیطی را برای ایجاد ناامنی و نفوذ و رخنه دشمن فراهم می‌کند که به تهدید نظامی یا امنیتی کل کشور می‌انجامد (عندلیب و مطوف، ۱۳۸۸، ص. ۷۴).

بنابراین برنامه‌ریزی برای توسعه و تدوین استراتژی‌هایی برای خروج از این وضعیت ضروری است. مطابق شکل ۳، رویکردهای مختلفی درمورد توسعه و امنیت در مناطق مرزی وجود دارد. در نگرش اول، امنیت بر توسعه مقدم است. بر این اساس، ابتدا باید امنیت برقرار باشد تا توسعه به‌وجود آید. کشورهای دارای چنین دیدگاهی از استقرار منابع حیاتی در مناطق مرزی هم‌جوار با کشور همسایه حمایت می‌کنند. در نگرش دوم، اعتقاد بر این است که تحقق امنیت از طریق توسعه است. در این نگرش، دولت‌ها می‌کوشند ابتدا توسعه را در مناطق مرزی ایجاد کنند تا در سایه آن، امنیت را برای این مناطق برقرار سازند. اما در نگرش سوم، تعامل و درک متقابل به‌وجودآورنده توسعه و امنیت در نقاط مرزی است (خوشفر، موسی‌زاده و خداداد، ۱۳۹۵، صص. ۵۸-۵۹). امنیت و توسعه لازم و ملزوم یکدیگرند؛ توسعه در نقاط مرزی را نمی‌توان تحقق بخشید، مگر اینکه امنیت در آنجا برقرار شود و برعکس امنیت را نمی‌توان در مرزها محقق ساخت، مگر اینکه این مناطق توسعه یابد.

فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

شکل ۳. دیدگاه‌های سنتی (الف) و دیدگاه‌های نوین (ب) در رابطه امنیت و توسعه (منبع: یافته‌های پژوهش)

بنابراین سیاست‌گذاران برای تدوین برنامه‌های توسعه مرزها باید امنیت و توسعه را هم‌زمان و در ارتباط با یکدیگر در نظر بگیرند. از مهم‌ترین راهبردهای دستیابی به این هدف، توسعه کارآفرینی در این مناطق است که به‌عنوان مداخله‌گری راهبردی برای پاسخ‌گویی به چالش‌های متعدد پیش‌روی توسعه پایدار در نظر گرفته می‌شود (McElwee, 2005, p. 114).

۳-۵. تحلیل رابطه کارآفرینی و امنیت پایدار در مناطق مرزی

کارآفرینی از جنبه‌های مختلف، منافی برای جامعه ایجاد می‌کند. اهمیت کارآفرینی برای جامعه بدان حد است که بسیاری از کشورها و سازمان‌های جهانی متولی توسعه اقتصادی و اجتماعی به کارآفرینی و گسترش برنامه‌های مرتبط با آن روی آورده‌اند. مطالعات حاکی از آن است که کشورها در حال حرکت به سمت کارآفرینی و تشویق ایجاد کسب‌وکارهای جدید هستند که در بلندمدت می‌تواند منجر به شتاب گرفتن رشد اقتصادی و کاهش

بیکاری شود. تحقیقات نشان می‌دهد ۳۰ درصد تفاوت در نرخ رشد تولید ناخالص داخلی کشورها به‌واسطه تفاوت در سطح فعالیت‌های کارآفرینانه آن‌هاست (Audretsch & Thurik, 2001, p. 267). محققان و سیاست‌گذاران پذیرفته‌اند که کسب‌وکارهای جدید عامل اصلی رشد اقتصادی هستند که به ایجاد شغل، بهبود نوآوری و بهره‌وری در سطوح مختلف شرکت، صنعت و جامعه می‌انجامند (Reynolds, Bosma & Autio, 2005, p. 228).

بر اساس نظریات توسعه، کارآفرینی علاوه بر منافع اقتصادی، به نوآوری‌های اجتماعی و پویایی بخش‌های مختلف جامعه می‌انجامد. با توجه به نتایج چشمگیر کارآفرینان، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بازیگران توسعه اقتصادی و اجتماعی، توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه به سمت کارآفرینی جلب شده و بخش عمده سیاست‌ها به تسهیل شرایط برای انجام فعالیت‌های کارآفرینانه اختصاص یافته است (ثنائی‌پور، ۱۳۹۸، ص. ۲۱).

بر این اساس، نقش کارآفرینان در توسعه جامعه بیش از پیش آشکار می‌شود. اهمیت فعالیت کارآفرینان و مزایای آن برای جامعه از دید برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران کشورمان نیز پنهان نمانده و در سالیان اخیر، ادبیات کارآفرینی در گفتمان مسئولان نظام، مفاهیم کارآفرینی در سیاست‌های کلان و برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور، سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و... بازتاب داشته است. تحلیل‌ها نشان می‌دهد حدود ۶۰ درصد از راهکارهای ارائه‌شده در برنامه‌های اقتصاد مقاومتی به موضوعات مرتبط با توسعه کارآفرینی پرداخته است (فهام و پرهیزکار، ۱۳۹۷، ص. ۶۰).

در مجموع کارآفرینی باعث توسعه متوازن منطقه‌ای، ارتقای تجارت خارجی، افزایش منافع و سرمایه‌های اجتماعی و کاهش تمرکز اقتصادی در جامعه می‌شود و به توزیع مجدد ثروت، درآمد و حتی قدرت به‌صورت عادلانه در جامعه کمک می‌کند و با تحرک منابع، موجب به‌کارگیری سرمایه‌ها و مهارت‌های بی‌استفاده و سرگردان افراد می‌شود و به بهبود زندگی افراد می‌انجامد (Khanka, 2003, p. 31).

از این رو کارآفرینی از جنبه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی برای جامعه اهمیت دارد. در فرایند برنامه‌ریزی کارآفرینی باید به این نکته توجه کرد که معمولاً در مباحث توسعه، فقط بر اهمیت اقتصادی کارآفرینی و نتایج ملموس آن، از قبیل رشد، سود و اشتغال، توجه می‌شود؛ در حالی که کارآفرینی علاوه بر جنبه اقتصادی، از وجوه اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نیز برخوردار است و چه بسا اهمیت این موارد از اهمیت مباحث اقتصادی کارآفرینی بیشتر باشد. همان‌طور که در این پژوهش، به کارآفرینی به‌عنوان راهبردی برای تأمین امنیت پایدار در مناطق مرزی تأکید شده و جنبه سیاسی و امنیتی آن بر سایر جنبه‌های کارآفرینی برای جامعه اولویت داده شد و انتفاع اقتصادی کارآفرینی در این مناطق، بیشتر معطوف به افراد ساکن مرزها با هدف ایجاد انگیزه برای ادامه فعالیت آن‌هاست.

۶. نتیجه‌گیری

مرزهای کشورمان گستره فراوانی دارد و در سراسر این مرزها، مرزنشینان با قومیت‌ها، مذاهب و ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی متفاوتی سکونت دارند. ساکنان مناطق مرزی در زندگی خود دارای مشکلات متعددی، همچون بیکاری، فقر، کمبود درآمد و سرمایه، مشکلات امنیتی و سیاسی، و کمبود زمین کشاورزی، مراکز بهداشتی و راه‌های ارتباطی، هستند.

تمرکزگرایی و عدم تعادل و توازن در سطح توسعه‌یافتگی بین مناطق شهری و مرزی و تمایل به برخورداری از رفاه، دستیابی به شغل، درآمد و ارتقای سطح استانداردهای زندگی باعث مهاجرت مرزنشینان به مراکز شهری شده که خود به خالی شدن مناطق مرزی از سکنه خواهد انجامید. این درحالی است که ساکنان مناطق مرزی سالیان طولانی در آن مناطق زندگی کرده و ریشه‌های اجتماعی و پیوسته‌های ناگسستنی قومی و مذهبی در آن مناطق دارند. برای این افراد مهاجرت به شهرها ناخوشایند است و تحمل ناملایمات، حاشیه‌نشینی، عدم پذیرش اجتماعی، بحران‌های خانوادگی و سایر مشکلات اقتصادی اجتماعی را برای آن‌ها به‌همراه دارد. همچنین هزینه‌های زندگی در شهرهای بزرگ بسیار بیشتر از نواحی مرزی است. از مهم‌ترین علل مهاجرت افراد و تحمل این شرایط، فقدان انگیزه‌های لازم برای زندگی در مناطق مرزی، نبود شغل و مشکلات معیشتی است. این موضوع تقریباً روند رو به افزایشی داشته و تأثیر آن در امنیت مرزها به‌وضوح قابل لمس است. بدیهی است در صورت مهاجرت ساکنان مناطق مرزی به شهرها و نقاط مرکزی، امنیت مناطق مرزی خدشه‌دار می‌شود و چالش‌های امنیتی بیشتری در نقاط خالی از سکنه رخ خواهد داد. بنابراین باید راهکارهایی برای بهبود وضعیت اقتصاد خانواده در مناطق مرزی چاره‌اندیشی کرد تا ضمن ایجاد انگیزه برای ساکنان این مناطق برای ماندگاری در مناطق مرزی و عدم مهاجرت به نواحی مرکزی، امنیت مرزها نیز تأمین شود و حکومت‌ها نگرانی کمتری برای تأمین امنیت در این مناطق داشته باشند.

بررسی‌ها حاکی از این است که بسیاری از ساکنان مناطق مرزی به‌دلیل نبود گزینه شغلی بهتر، به مشاغل کاذب و پرخطر روی می‌آورند. از جمله راهبردهایی که طرفین (ساکنان مناطق مرزی و حکومت‌ها) باید به آن توجه جدی کنند، انجام فعالیت‌های کارآفرینانه در مناطق مرزی است که هم برای ساکنان مناطق مرزی و هم برای حکومت‌ها، رابطه برنده - برنده ایجاد می‌کند و طرفین می‌توانند از منافع آن، هم از جنبه‌های اقتصادی و هم از جنبه‌های سیاسی، اجتماعی و امنیتی، بهره‌مند شود.

توسعه کارآفرینی در مناطق مرزی، علاوه بر حفظ کرامت مرزنشینان، گام مؤثری را در تثبیت و تقویت امنیت پایدار منطقه‌ای خواهد داشت. نتایج پژوهش‌ها و تجربیات کشورهای پیشرو در این زمینه نشان می‌دهد فعالیت‌های کارآفرینانه و راه‌اندازی کسب‌وکار از جمله فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی است که به توسعه پایدار در مناطق مرزی می‌انجامد.

کارآفرینی راه‌حلی اثربخش برای پاسخ‌گویی به این چالش‌ها بوده و به‌عنوان یک مداخله‌گر راهبردی در برابر مسائل پیش‌روی توسعه پایدار در مناطق مرزی مورد توجه است.

یافته‌های پژوهش گویای این است که بخش عمده‌ای از توسعه سرزمین با شرایط اقتصادی آن منطقه مرتبط است. اقتصاد مرزنشینان وابستگی زیادی به مرزها دارد و چنانچه فعالیت‌های مرتبط با مرزها سامان‌دهی نشود، در رونق اقتصادی مناطق مرزی و افزایش توان اقتصادی آن‌ها اثر خواهد گذاشت. این امر بر تأمین امنیت این مناطق مؤثر خواهد بود و فعالیت کارآفرینان به توسعه پایدار و ایجاد امنیت منجر خواهد شد.

بنابراین سیاست‌گذاری برای توسعه کارآفرینی راهبردی برای دستیابی به این هدف است که فرصت‌های جدیدی را ایجاد می‌کند که ساکنان مناطق مرزی می‌توانند از آن‌ها برای بهبود وضعیت خود بهره‌برداری کنند. فرصت‌های فراوانی در مناطق مرزی وجود دارد که به حمایت خلاق نیاز دارد و استفاده از ظرفیت‌های مناطق مرزی برای کارآفرینی گره‌گشای بسیاری از مشکلات این مناطق است.

رشد و رونق کارآفرینی در مناطق مرزی تأثیرات مثبت و بسزایی در توسعه این مناطق دارد؛ به‌طوری که شهرهای بزرگ و کوچک واقع در مناطق مرزی که هدف اصلی تأثیرات مرزی هستند، می‌توانند منبعی از فعالیت‌های تجاری و فرصت‌های نوین کارآفرینی تلقی شوند و به تحولات اجتماعی و سیاسی بینجامند. بهبود اقتصاد مناطق مرزی باعث بهبود استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر، توزیع مناسب درآمد، ایجاد روابط دوستی و آشنایی بیشتر و تسریع همکاری‌های بین نواحی مرزی می‌شود. بنابراین امنیت و توسعه در مناطق مرزی با ضریب هم‌بستگی بالا، دارای رابطه‌ای مستقیم دوسویه‌اند و هر اقدامی در فرایند توسعه و ارتقای امنیت، تأثیرات مستقیمی در هم خواهند داشت.

همچنین برنامه‌های توسعه باید معطوف به پایداری باشد؛ چراکه هدف از توسعه، بهبود همه‌جانبه و هم‌زمان وضعیت اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست‌محیطی است. در این رویکرد که از آن به کارآفرینی پایدار یاد می‌شود، رفتارهای اقتصادی تخریب‌کننده محیط‌زیست، از قبیل آلودگی محیطی، تخریب منابع طبیعی، زیستگاه‌ها و مراتع، و برنامه‌هایی که به فرهنگ قومی و ملی ساکنان مناطق مرزی صدمه وارد می‌کنند، جایگاهی ندارند و تحقق اهداف اجتماعی و فرهنگی و حفظ محیط طبیعی به‌اندازه بهبود شرایط اقتصادی اهمیت دارد. در واقع توسعه باید پایدار باشد و کارآفرینی هم که کلید توسعه است، باید پایدار باشد.

۷. پیشنهادها

با توجه به نتایج این پژوهش، راهکارهای پیشنهادی برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار

کارآفرینی در مناطق مرزی عبارت‌اند از:

- نکته مهم در تمامی برنامه‌های توسعه کارآفرینی، تقویت فرهنگ کارآفرینی و بهبود انگیزه‌های افراد است. در این زمینه اقداماتی همچون ایجاد و تقویت ارزش‌ها و هنجارهای کارآفرینی، کمک به افزایش تعداد کارآفرینان، بهبود نظام انگیزشی و مهارت‌های کارآفرینان، بهبود هنجارهای فرهنگی و اجتماعی و دادن پاداش به فعالیت‌های کارآفرینانه اثربخش پیشنهاد می‌شود.

- عدم تبعیض بین گروه‌های مختلف جمعیتی و نژادی در سیاست‌های توسعه کارآفرینی مورد تأکید است. این موضوع در مناطق مرزی که ساکنان آن اغلب از تنوع قومیتی و مذهبی متعددی برخوردارند، اهمیت دوچندانی می‌یابد. توزیع یکسان منابع و ایجاد فرصت‌های برابر کارآفرینی بین مردان و زنان و توجه به کارآفرینی مهاجران و اقلیت‌های قومی و مذهبی توصیه می‌شود.

- از مهم‌ترین برنامه‌های توسعه کارآفرینی در مناطق مرزی، شناسایی و ایجاد فرصت‌های کارآفرینانه در این مناطق و تسهیل شرایطی برای دسترسی افراد به فرصت‌ها و بهره‌برداری از این فرصت‌هاست. در این زمینه کاهش موانع ورود به فعالیت کارآفرینی، مقررات‌زدایی، دسترسی به بازارهای خارجی برای توسعه فرصت‌ها مورد تأکید است.

- دسترسی به منابع، خصوصاً حمایت در زمینه‌های مالی، اطلاعاتی، دانش و فناوری، از دیگر پیشنهادها توسعه کارآفرینی در مناطق مرزی است. حمایت مالی از طریق دادن پاداش و وام، روش‌های نوین تأمین مالی نظیر سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر و فرشتگان کسب‌وکار، دسترسی به بازارها، تأمین‌کنندگان و در مجموع دسترسی به منابع اصلی ایجاد کسب‌وکار از این موارد است.

- زیرساخت‌های فیزیکی نظیر بهبود راه و حمل‌ونقل، تأمین انرژی، سهولت دسترسی به ارتباطات و بهبود زیرساخت‌های صنعتی از عوامل مهم، هم برای توسعه کارآفرینی و هم برای تأمین امنیت است. بنابراین توسعه زیرساخت‌های اساسی برای راه‌اندازی و رونق کسب‌وکارها از دیگر مواردی است که در مناطق مرزی باید به آن توجه شود.

- در این زمینه، بهبود محیط فعالیت کسب‌وکارهای کوچک و متوسط نیز اهمیت دارد که شامل سهولت ورود و خروج به بازار، کاهش موانع راه‌اندازی و رشد بنگاه، ایجاد رقابت و بازار کار منعطف، ایجاد اقتصاد کارآفرینانه، تسهیل ورود و خروج شرکت‌ها به بازار، شبکه‌سازی و خوشه‌سازی بین بنگاه‌ها و افزایش سطح آزادی اقتصادی است.

- همچنین موارد قانونی فعالیت کارآفرینان از جمله رعایت مسائل قانونی و حفظ حقوق مالکیت معنوی، قوانین مالیات بر درآمد افراد و کسب‌وکارها، قوانین بیمه و بازار کار، قانون ورشکستگی و

ارائه خدمات حقوقی به شرکت‌ها نیز می‌تواند در استمرار فعالیت کسب‌وکارها مؤثر باشد.

از آنجا که موضوع توسعه کارآفرینی با هدف تأمین امنیت پایدار در مناطق مرزی، موضوع پژوهشی نسبتاً جدید و خطیر است، انجام پژوهش در این زمینه اهمیت می‌یابد. برخی پیشنهادها برای پژوهش‌های آتی عبارت‌اند از:

- بررسی جنبه‌های زیست‌محیطی ایجاد و راه‌اندازی کسب‌وکارها در مناطق مرزی؛
- مطالعه ویژگی‌های فرهنگی مناطق مرزی برای ارتقای کارآفرینی و توسعه کسب‌وکار؛
- شناسایی و بررسی راهکارهای حقوقی و قانونی تبادلات مرزی با کشورهای هم‌مرز؛
- شناسایی مزیت‌های رقابتی هر یک از مناطق مرزی و ارائه راهکارهای توسعه و بررسی نقش هر یک از ذی‌نفعان و بازیگران اقتصادی و اجتماعی در توسعه کارآفرینی در مناطق مرزی؛
- بررسی کارآفرینی قومیت‌ها و اقلیت‌های دینی در پویایی مرزها و ماندگاری افراد در این مناطق و ارائه راهکارهای توسعه کارآفرینی مبتنی بر حفظ کرامت، هویت و پیوندهای اجتماعی مرزنشینان؛
- ارائه راهکارهای توسعه کارآفرینی مبتنی بر کسب‌وکارهای خانگی، گردشگری و روستایی؛
- شناسایی فرصت‌های کارآفرینانه مبتنی بر ویژگی‌های مناطق مرزی با استفاده از روش‌های علمی.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

این مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در آماده‌سازی این مقاله مشارکت کرده‌اند.

تعارض منافع

بنابه اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

تعهد کپی‌رایت

طبق تعهد نویسندگان، حق کپی‌رایت (CC) رعایت شده است.

References

- Acs, Z. J., & Szerb, L. (2007). Entrepreneurship, Economic Growth & Public Policy. *Small Business Economics*, 28, 109-122. Springer 2006. [DOI: 10.1007/s11187-006-9012-3]
- Acs, Z. J., Szerb, L., & Autio, E. (2016). Enhancing Entrepreneurship Ecosystems. A “Systems of Entrepreneurship” Approach to Entrepreneurship Policy. In *Global Entrepreneurship and Development Index 2015* (pp. 57-69). Springer, Cham. [DOI: 10.1007/978-3-319-26730-2_4]
- Adiyia, B., Rademacker, S. D., Vanneste, D., & Ahebwa, W. M. (2017). Understanding local entrepreneurship and small enterprises in the tourism–development nexus: The case of western Uganda. *Development Southern Africa*, 34(1), 105-120. [DOI: 10.1080/0376835X.2016.1259991]
- Ahmadi, H., & Dadjoo, R. (2012). Sustainable development in border areas: basic strategies for securing borders. *The National Conference of Urban Borders and Security; Challenges and Resolutions*. Zahedan, Sistan and Baluchestan University. Received from: <https://civilica.com/doc/179098>. (Persain)
- Ahmed, J. U. (2010). Documentary Research Method: New Dimensions. *Indus Journal of Management & Social Science*, 4, 1-14. Received from: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.686.8844&rep=rep1&type=pdf>.
- Amiri Tehrani Zadeh, M. (2015). Systemic principles of resistance economy. *Journal of Iran's Economic Essay*, 23, 33-51. (Persain)
- Andalib, A., & Matoof, Sh. (2009). Development and security in studying border areas of Iran. *Bagh Nazar Journal*, 6(12), 57-76. (Persain)
- Audretsch, D. B., & Thurik, R. (2001). What is new about the new economy? Sources of growth in the managed & entrepreneurial economies. *Industrial & Corporate Change*, 10, 267-315. [DOI: 10.1093/icc/10.1.267]
- Bailey, K. D. (1994). *Methods of Social Research*. New York: The Free Press.
- Bosma, N., Jones, K., Autio, E., & Levie, J. (2008). Global entrepreneurship monitor, executive report 2007. *Babson College y London Business School. Babson Park, MA, y Londres, UK*.
- Carsol, J. (2012). *Qualitative research and proposals: narrative studies, phenomenology, grounded theory, ethnography, and case study* (translated into Farsi by Hasan Danayi Fard and Hossein Kazemi). Tehran: Safar Press. (Persain)
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research method: Choosing among five*

approaches. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Faham, E., & Parhizkar, M. (2018). Developing entrepreneurship in policies and national plans of Iran. *Journal of Geopolitics*, 4(2), 25-50. (Persain)
- Fernandes, G. P., & Natarion, M. S. (2020). Entrepreneurship In Border Territories: Context Costs, Resilience and Logics of Action of the Companies and Entrepreneurs. *Handbook of Research Approches to Alternative Entrepreneurship Opportunities*. [DOI: 10.4018/978-1-7998-1981-3.ch007]
- Fien, J. (2002). Advancing sustainability in higher education: issues and opportunities for research. *Higher Education Policy*, 15, 143-152. [DOI: 10.1108/14676370210434705]
- Figuroa-Armijos, M., & Johnson, T. G. (2016). Entrepreneurship policy and economic growth: Solution or delusion? Evidence from a state initiative. *Small Business Economics*, 47(4), 1033-1047. [DOI: 10.1007/s11187-016-9750-9]
- Glassner, M. I. (1993). *Political geography*. USA, John Wiley & sons.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth generation evaluation* Sage Publications. Newbury Park, CA.
- Henrekson, M., & Stenkula, M. (2010). Entrepreneurship and Public Policy. In ACS, Z., & Audretsch, D. B. (eds.), *Handbook of Entrepreneurship Research*, Chapter 21 (pp. 595-637). [DOI: 10.1007/978-1-4419-1191-9_21]
- Henry, C., Orser, B., Coleman, B., & Foss, L. (2017). Women's Entrepreneurship Policy: a 13 Nation Cross-Country Comparisons. *International Journal of Gender & Entrepreneurship*. 244-278. Received from: <http://orca.cardiff.ac.uk/id/eprint/113100>.
- Hosseini Nia, Gh., & Zeratkan, H. (2018). Identifying the opportunities for entrepreneurship in Sistan and Balouchestan border areas. *Journal of Border Studies*, 6(3), 125-138. (Persain)
- Jones, P. N., & Wild, T. (1994). Opening the Frontier: Recent Spatial Impacts in the Former Inner-German Border Zone. *Regional Studies*, 28(3), 259-273. [DOI: 10.1080/00343409412331348236]
- Karimi, M., & Vafayi, A. (2013). Security through sustainable development in border areas: the case of Marivan city. *Journal of Research and Urban Planning*, 4(15), 95-112. (Persain)
- Karshenasan, A., Kheirandish, M., Mohammadi Khiareh, M., & Alizadeh, M. (2020). The effect of work environment in developing entrepreneurship and economy in the developing countries. *Journal of The Macro and Strategic Policies*, 8(32), 716-742. (Persain)

- Karshenasan, A., Kheirandish, M., Mohammadi khyareh, M., & Alizade, M. (2021). The Impact of the Business Environment on Entrepreneurship Development and Economic Growth in Developing Countries. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 8(4), 716-742. [DOI: [10.30507/JMSP.2021.105738](https://doi.org/10.30507/JMSP.2021.105738)]
- Kelley, D. J., Bosma, N., & Amorós, J. E. (2010). GEM-global entrepreneurship monitor-2010 global report. *Babson, Universidad del Desarrollo*.
- Khanka, S. S. (2006). *Entrepreneurial development*. S. Chand Publishing.
- Khoshfar, Gh., Moosazadeh, H., & Khodadad, M. (2016). Analyzing the life quality in border areas: the case of Atrak village in Gonbad Kavoos. *Journal of Border Studies*, 4(4), 51-84. (Persain)
- Kibler, E., F., Matthis, L. R., & Munoz, P. (2012). Place attachment & social legitimacy: Revisiting the sustainable entrepreneurship journey. *Journal of Business Venturing Insights* 3, 42-46. [DOI: [10.1016/j.jbvi.2015.04.001](https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2015.04.001)]
- Koe, W. L., Omar, R., & Rizal, S. (2012). Factors Influencing Propensity to Sustainable Entrepreneurship of SMEs in Malaysia. *Procedia - Social & Behavioral Sciences* 124, 4012, 220 – 222. *Global Conference on Business & Social Science-4012*, 12th & 15th December, Kuala Lumpur.
- Lundström, A., Vikström, P., Fink, M., Meuleman, M., Głodek, P., Storey, D., & Kroksgård, A. (2014). Measuring the costs and coverage of SME and entrepreneurship policy: A pioneering study. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38(4), 941-957. [DOI: [10.1111/etap.12037](https://doi.org/10.1111/etap.12037)]
- Martić, M., & Savić, G. (2001). An application of DEA for comparative analysis and ranking of regions in Serbia with regards to social-economic development. *European Journal of Operational Research*, 132(2), 343-356. [DOI: [10.1016/S0377-2217\(00\)00156-9](https://doi.org/10.1016/S0377-2217(00)00156-9)]
- McElwee, G. (2006). Farmers as entrepreneurs: developing competitive skills. *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 11(03), 187-206. [DOI: [10.1142/S1084946706000398](https://doi.org/10.1142/S1084946706000398)]
- Mintrom, M., & Luetjens, J. (2017). Policy entrepreneurs and problem framing: The case of climate change. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 35(8), 1362-1377. [DOI: [10.1177/2399654417708440](https://doi.org/10.1177/2399654417708440)]
- Moschitz, H., & Home, R. (2012). The challenges of innovation for sustainable agriculture & rural development: Integrating local actions into European policies with the Reflective Learning Methodology. *Action Research*, 14(2), 364-206. [DOI: [1001122/1225220312236325](https://doi.org/1001122/1225220312236325)]

- Mousavi, M., Kahki, F., & Esmailipoor, E. (2017). Prioritizing the indexes and elements of sustainable security in border areas of Khorasan province. *Journal of Border Science and Technology*, 8(3), 57-93. (Persain)
- Murphy, P. J., & Coombes, S. M. (2009). A model of social entrepreneurial discovery. *Journal of Business Ethics*, 87(3), 325-336. [DOI: 10.1007/s10551-008-9921-y]
- Page, S. J., Hartwell, H., Johns, N., Fyall, A., Ladkin, A., & Hemingway, A. (2017). Case study: Wellness, tourism and small business development in a UK coastal resort: Public engagement in practice. *Tourism Management*, 60, 466-477. [DOI: 10.1016/j.tourman.2016.12.014]
- Parnian, H., Ziari, K. H., Mireyi, M., & Modiri, M. (2017). Strategies of developing border areas through geography survey approach. *Geographical Data*, 26(104), 173-184. (Persain)
- Piri, F., Aftab, A., & Majnooni, A. (2018). Analyzing the role of nomads in ensuring sustainable security in border areas of Iran. *Journal of Border Science and Technology*, 9(4), 121-146. (Persain)
- Poormohammad, R. (2011). Sustainable security from the perspective of Quran. *National Conference of Sustainable Security*, Imam Hossein University, pp. 113-136. (Persain)
- Poorsaid, F. (2013). *A descriptive dictionary of terms*. Tehran: Research Center of Humanities and Cultural Studies. (Persain)
- Raisi, A., Salarzahi, H., & Ahang, F. (2019). Prioritizing the effective factors on the development of entrepreneurship in rural border areas: the case of Sarbaz city. *Journal of Border Science and Technology*, 8(1), 77-106. (Persain)
- Redford, D. T. (2012). *Entrepreneurship and Public Policy for today and tomorrow's Portuguese Republic*. Working paper, Portuguese Studies Program, University of California, Berkeley.
- Reynolds, P., Bosma, N., Autio, E., Hunt, S., De Bono, N., Servais, I., ... & Chin, N. (2005). Global entrepreneurship monitor: Data collection design and implementation 1998–2003. *Small business economics*, 24(3), 205-231. [DOI: 10.1007/s11187-005-1980-1]
- Rezaei-Moghaddam, K., Karami, E. & Gibson, J. (2005). Conceptualizing Sustainable Agriculture: Iran as an Illustrative Case. *Journal of Sustainable Agriculture*, 42(3), 42-25. [DOI: 1001300/J052v42n03_02]
- Sadeghi Fasayi, S., & Erfan Manesh, E. (2015). Principles of research in document analysis in social sciences. *Cultural Strategy*, 29, 61-92. (Persain)

- Salehi Amiri, R., & Afshari Naderi, E. (2011). Theoretical principles and strategic management of improving social and cultural security in Tehran. *Rahbord Journal*, 59, 49-76. (Persain)
- Salmani Bishak, M., Shahvirdi, E., & Bastani, F. (2014). Analyzing the effect of tax revenue and economic security in Iran. *Journal of Fiscal and Economic Policies*, 2(7), 73-90. (Persain)
- Sanaeepour, H., & Jafari Moghadam, S. (2020). Content Analysis of the Entrepreneurship Development Policies in the Five-Year Development Plans. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 8(3), 536-558. [DOI: 10.30507/JMSP.2020.103103]
- Sanaeepour, H., Zahiri, A., & Rastegar, A. (2021). Designing a strategic resilience model for ecotourism businesses in Border areas. *Journal of Tourism Planning and Development*, 10(37), 333-355. Received from: http://tourismjournal.umz.ac.ir/article_3419.html?lang=en.
- Sanayipoor, H. (2019). On the theoretical aspects of entrepreneurship policy making. *Journal Strategic Studies of Public Policy*, 9(31), 21-38. (Persain)
- Sanayipoor, H., & Jafari Moghadam, S. (2020). Analyzing the content of developing entrepreneurship policies in the fifth development plan of the country. *Journal of The Macro and Strategic Policies*, 8(31), 536-558. (Persain)
- Sarmad, Z., Bazaran, A., & Hejazi, E. (2016). *Research methods in behavioral sciences*. Tehran: Fara Press. (Persain)
- Schaltegger, S., & Wagner, M. (2011). Sustainable entrepreneurship and sustainability innovation: categories and interactions. *Business strategy and the environment*, 20(4), 222-237. [DOI: 10.1002/bse.682]
- Sedra, M. (2016). *Security sector reform in conflict-affected countries: The evolution of a model*. Routledge.
- Sempa, F. (2017). *Geopolitics: from the Cold War to the 21st Century*. Routledge.
- Shalaby, M. Y., Al-Zahrani, K. H., Baig, M. B., Straquadine, G. S., & Aldosari, F. (2011). Threats and challenges to sustainable agriculture and rural development in Egypt: implications for agricultural extension. *The Journal of Animal & Plant Sciences*, 21(3), 581-588. [DOI: 10.1.1.1077.4572&rep=rep1]
- Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review*, 25(1), 217-226. [DOI: 10.5465/amr.2000.2791611]

- Solarte, M. L. S., & Solarte, C. M. S. (2020). Entrepreneurship in the Colombia-Ecuador Border Integration Zone in the Post-Conflict Setting. *J. Environ. Treat. Tech*, 3, 1182-1190. [DOI: 10.47277/JETT/8(3)1190]
- Spence, M., Gherib, J. B. B., & Biwolé, V. O. (2011). Sustainable entrepreneurship: is entrepreneurial will enough? A north-south comparison. *Journal of Business Ethics*, 99(3), 335-367. [DOI: 10.1007/s10551-010-0656-1]
- Tayebnia, S. H. (2017). Analyzing the role of entrepreneurship in sustainable development of rural border areas the case of Khav and Mirabad in Marivan city. *The National Conference of Strategic Management in Developing Entrepreneurship in Rural Areas of Iran*. Sabzevar, Received from: <https://civilica.com/doc/635833>. (Persain)
- Tejarat Farda. Nov 30, 2013. *Unemployment is beyond measure*. Code 5853.
- The Commission of Secretariat of Expediency Discernment Council. (2016). *Macro-policies of the country* (3rd ed.). (Persain)
- Wang, Y. L., Ellinger, A. D., & Wu, Y. C. J. (2013). Entrepreneurial opportunity recognition: An empirical study of R&D personnel. *Management Decision*, 51(2), 248-266. [DOI: 10.1108/00251741311301803]
- Zivdar, M., Imanpoor, N., Talebi, K., & Hosseini, S. R. (2016). A model for decision making for establishing entrepreneurship via grounded theory. *Innovation Management Journal*, 5(2), 109-134. (Persain)

